

Міністерство освіти і науки України
Київський національний університет імені Тараса Шевченка
Навчально-науковий інститут філології
Кафедра теорії та практики перекладу романських мов імені Миколи Зерова

Особливості українського перекладу міжнародних договорів зі зміни клімату (на матеріалі Паризької угоди та Віденської конвенції)

Кваліфікаційна робота
освітнього ступеня «бакалавр»
студентки 4 курсу бакалаврату
освітньої програми –
**Переклад з французької
та англійської мов**
спеціальності – 035.055 Філологія
(романські мови та літератури (переклад
включно), перша – французька)
Марини Вікторівни СЕМКО

Науковий керівник:
к. філол. н., доцент Елла АНДРІЄВСЬКА
Рецензент:
д.філол.н., проф. Руслана САВЧУК

«Допущено до захисту»
на засіданні кафедри
теорії та практики перекладу романських мов ім. М. Зерова
протокол №__ від «__»_____2025 року
Завідувач кафедри _____
д.філол.н., проф. Ірина СМУЦІНСЬКА

КИЇВ
2025

ЗМІСТ

ВСТУП	5
РОЗДІЛ I. Міжнародні договори з протидії змінам клімату як засіб глобального управління екологічними викликами	9
1.1. Поняття, структура та мета міжнародних договорів	9
1.2. Глобальні домовленості у сфері кліматичної політики.....	13
1.3. Сучасні тенденції перекладу текстів міжнародних правових зобов'язань...	16
Висновки до першого розділу	19
РОЗДІЛ II. Аналіз стилістичних та лексико-граматичних аспектів українського перекладу текстів Паризької угоди про зміну клімату та Віденської конвенції про охорону озонового шару	21
2.1 Паризька угода: композиційні особливості.....	21
2.2. Стилiстичнi та лексико-граматичнi аспекти українського перекладу.....	22
2.3. Віденська конвенція: композиційні особливості.....	31
2.4. Стилiстичнi та лексико-граматичнi аспекти українського перекладу.....	32
2.5. Методи відтворення кліше договорів та термінів екологічної тематики (на матеріалі дослідження)	34
Висновки до другого розділу	38
ВИСНОВКИ	40
RÉSUMÉ	43
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	47
СПИСОК ДЖЕРЕЛ ДОСЛІДЖЕННЯ	52
ДОДАТКИ	53
Додаток 1. Глосарій термінів.....	53
Додаток 2. Глосарій кліше.....	56

Анотація. Одним з ключових шляхів стримування загострення кліматичної кризи на планеті є розбудова міжнародних правових механізмів. *Актуальність* нашого дослідження полягає у стрімкому зростанні кількості українських перекладів міжнародних договорів у сфері протидії змінам клімату, потребі їх оновлення та розширенні термінологічної бази. *Метою роботи* є виявлення невідповідностей перекладів Паризької угоди та Віденської конвенції про охорону озонного шару на лексико-граматичному та стилістичному рівнях та їх актуалізацію відповідно до мовних норм української мови. *Основні завдання:* дослідити міжнародні договори, спрямовані на боротьбу зі зміною клімату; встановити типові лексико-граматичні та стилістичні помилки, наявні в українських перекладах Паризької угоди та Віденської конвенції про охорону озонного шару; розробити глосарій найпоширеніших англійських, французьких та українських термінологічних відповідників, виявивши основні перекладацькі трансформації в українському перекладі. *Об'єктом* є лексичні, граматичні та стилістичні особливості оригіналів англійською та французькою мовами і українських перекладів текстів Паризької угоди та Віденської конвенції про охорону озонного шару. Застосовано *методи:* суцільної вибірки, лінгвостилістичного аналізу, порівняння та перекладознавчий зіставний метод. *Новизна роботи* полягає в аналізі трьох перекладів двох обраних нами договорів та у створенні тримовного глосарію термінів та клішованих виразів. Визначено такі групи неточностей українського перекладу на трьох мовних рівнях, як: вживання скалькованих російських канцеляризмів, порушення норм лексичної сполучуваності, правил відмінювання та чергування у-в, пунктуаційні помилки. Встановлено найпоширеніші прийоми для перекладу термінів та кліше, а саме пошук лексичного еквівалента, калькування, адаптативне транскодування, компресія, декомпресія, інверсія та рекатегоризація.

Ключові слова: зміна клімату, міжнародний договір, офіційно-діловий стиль, лексичні та стилістичні особливості, Паризька угода, Віденська конвенція.

Abstract. One of the key ways to curb the aggravation of the climate crisis on the planet is to develop international legal mechanisms. *The relevance* of our study lies in the rapid growth of the number of Ukrainian translations of international climate change treaties, and the need to update them and expand their terminology base. *The purpose* of the study is to identify inconsistencies in the translations of the Paris Agreement and the Vienna Convention for the Protection of the Ozone Layer at the lexical, grammatical and stylistic levels and to update them in accordance with the language norms of the Ukrainian language. *Main objectives:* to study international treaties aimed at combating climate change; to identify typical lexical, grammatical and stylistic errors in Ukrainian translations of the Paris Agreement and the Vienna Convention on the Protection of the Ozone Layer; to develop a glossary of the most common English, French and Ukrainian terminological equivalents, identifying the main translation transformations in Ukrainian translation. *The object* is the lexical, grammatical and stylistic features of the original English and French texts and Ukrainian translations of the texts of the Paris Agreement and the Vienna Convention for the Protection of the Ozone Layer. *The methods* used are: continuous sampling, linguistic and stylistic analysis, comparison and translation comparative method. *The novelty* of the work lies in the analysis of three translations of the two selected treaties and in the creation of a trilingual glossary of terms and cliché expressions. The following groups of inaccuracies in the Ukrainian translation at three language levels are identified: the use of scaled-down Russian clericalisms, violation of lexical compatibility, rules of declension and alternation of y-в, punctuation errors. The most common techniques for translating terms and clichés are identified, namely, search for lexical equivalents, calquing, adaptive transcoding, compression, decompression, inversion, and recategorization.

Keywords: climate change, international treaty, formal business style, lexical and stylistic features, Paris Agreement, Vienna Convention.

ВСТУП

Винайдення парової машини англійським винахідником Томасом Севері у XVIII ст. стало головним рушієм промислової революції та, як наслідок, економічного зростання багатьох найрозвиненіших країн світу. Однак, енергія, отримана від спалювання нафтопродуктів, деревини та вугілля, залишила непоправний слід на нашій планеті та станом на сьогодні є головною причиною зміни клімату у світі.

Занепокоєння світової спільноти стрімким зростанням показників середньої температури на Землі та усвідомлення лідерами найрозвиненіших країн відповідальності за ці зміни дало початок створенню низки міжнародних організацій, таких як, Міжурядова група експертів з питань зміни клімату (IPCC), Програма ООН з навколишнього середовища (UNEP), а також складанню численних міжнародних нормативно-правових актів у сфері протидії зміни клімату та захисту навколишнього середовища, серед яких: Рамкова конвенція ООН з питань зміни клімату (United Nations Framework Convention on Climate Change, UNFCCC), Паризька угода, Віденська конвенція про охорону озонного шару та інші. Ці договори є ключовими у формуванні політики та зобов'язань країн, а точність і відповідність їх перекладів є критично важливою задля зміцнення кооперації між країнами та спільного вирішення цих глобальних викликів людства.

Україна вже відчуває на собі наслідки зміни клімату, зокрема через екстремальні погодні явища, посухи, повені, деградацію земель, а також внаслідок російської агресії. За даними дослідження, проведеного Ініціативою з обліку викидів парникових газів внаслідок війни, сума кліматичних збитків, завданих росією з початку повномасштабного вторгнення, сягають понад 42 мільярди доларів, а викиди парникових газів сумарно оцінюються у 230 мільйонів тонн CO₂ еквіваленту. За словами Міністерки захисту довкілля та природних ресурсів, *«війна посилює кліматичну кризу, з якою сьогодні стикається весь світ»* [11].

Таким чином, **актуальність** нашого дослідження зумовлена активним розвитком екологічного законодавства України у відповідь на сучасні глобальні виклики людства та кліматичні збитки, завдані російською федерацією. Зважаючи на важливість точності й нормативності договорів для забезпечення ефективної імплементації міжнародних зобов'язань на національному рівні, особливої уваги набуває необхідність перегляду й оновлення чинних перекладів міжнародно-правових актів у сфері охорони довкілля та протидії зміні клімату, а також напрацювання уніфікованої термінологічної бази текстів у галузі кліматичної політики для забезпечення цілісності й узгодженості майбутніх перекладів.

Матеріалом дослідження є оригінали Паризької угоди та Віденської конвенції англійською, французькою та українською мовами. Загальний обсяг корпусу дослідження становить 115 сторінок оригіналу та 31 українського перекладу.

Теоретичну базу дослідження становлять праці Н.Є. Кащишин, О.В. Шевцової, Т. Г. Файчук, О.С. Боярчук, присвячені формуванню офіційно-ділового стилю української мови та особливостям перекладу міжнародних документів українською мовою; праці, присвячені діловій українській мові С.В., Шевчук; праці Н.М. Абабілової, В.Л. Білокамінської, Ю. І. Камінського та інших зі способів перекладу термінів українською, а також О. Л. Тамаркіної щодо перекладу термінів екологічної тематики.

Мета нашої роботи полягає у виявленні лексико-граматичних та стилістичних невідповідностей українського перекладу Паризької угоди та Віденської конвенції про охорону озонового шару чинним мовним нормам, а також виокремлення англійських, французьких та українських відповідників на рівні усталених кліше та термінів.

Досягнення поставленої мети передбачає виконання таких **завдань**:

- визначити композиційні особливості міжнародних договорів у сфері протидії зміні клімату, їх мету та сучасні тенденції перекладів;

- визначити та проаналізувати характерні стилістичні та лексико-граматичні неточності українських перекладів Паризької угоди та Віденської конвенції про охорону озонового шару;
- скласти глосарій найбільш поширених англійських, французьких та українських лексичних відповідників на основі вибраних договорів, проаналізувавши найпоширеніші перекладацькі трансформації, застосовані під час їх перекладу українською.

Об'єктом дослідженням є стилістичні та лексико-граматичні структури оригіналів та українських перекладів текстів Паризької угоди та Віденської конвенції про охорону озонового шару.

Предметом дослідження є шляхи та методи відтворення українською мовою невідповідностей чинних українських перекладів двох вищезгаданих договорів, а також перекладацький аналіз термінів та кліше екологічної тематики на рівні трьох мов.

Методи дослідження. Виходячи з мети та завдань нашого дослідження, аналіз зібраного матеріалу передбачає використання таких методів:

- метод суцільної вибірки, який використовується для пошуку фактичного матеріалу;
- метод лінгвостилістичного аналізу для розуміння адекватності вживання мовної одиниці у контексті, виявлення невідповідностей мовним нормам;
- метод порівняння для виокремлення англійських, французьких та українських аналогів з метою унормування термінологічного словника;
- перекладознавчий зіставний метод для з'ясування застосованих перекладацьких трансформацій до найуживаніших термінів та кліше.

Новизну становить зіставний аналіз офіційного перекладу українською мовою текстів двох фундаментальних міжнародних договорів у сфері боротьби з кліматичною кризою з автентичними текстами англійською та французькою мовами, а також створення тримовного глосарію.

Практичне значення роботи полягає у можливому використанні наданих рекомендацій та глосарію кліше та термінів для покращення вже існуючих українських перекладів текстів міжнародних договорів у сфері екологічного права.

Структура роботи. Робота складається зі вступу, двох розділів (теоретичного та практичного) та висновків до кожного з них, загальних висновків, списку використаної літератури (48 позицій), списку джерел дослідження (6 позицій) та додатків.

РОЗДІЛ І. МІЖНАРОДНІ ДОГОВОРИ З ПРОТИДІЇ ЗМІНАМ КЛІМАТУ ЯК ЗАСІБ ГЛОБАЛЬНОГО УПРАВЛІННЯ ЕКОЛОГІЧНИМИ ВИКЛИКАМИ

1.1. Поняття, структура та мета міжнародних договорів

Відповідно до ст. 2 *Віденської конвенції про право міжнародних договорів* 1969 року міжнародний договір – це міжнародна угода, укладена між державами у письмовій формі і врегульована міжнародним правом, незалежно від того, чи викладена така угода в одному документі, двох чи кількох пов'язаних між собою документах, а також незалежно від її конкретного найменування [6].

Міжнародний договір добровільно укладається між суб'єктами міжнародного права, як правило у письмовій формі, з метою встановлення, фіксації, зміни чи припинення їх прав і обов'язків у певній сфері міжнародних відносин.

Міжнародні договори складаються з:

- 1) преамбули (у ній зазначаються цілі укладання даного договору, сторони договору, загальновизнані принципи міжнародного права, на базі яких укладається договір та ін.);
- 2) основної (центральної) частини (вона визначає предмет, об'єкт договору, права та обов'язки сторін за договором, умови і засоби виконання договірних зобов'язань);
- 3) заключної частини (у ній регламентуються умови набуття чинності договором, термін його дії, порядок припинення дії, порядок продовження терміну дії і т.ін.).

Іноді договори супроводжуються додатками, у яких містяться норми, що пояснюють основний текст, правила процедури вирішення спорів, схеми, карти і т.д. Договір може ділитися на статті, параграфи. Договори великого обсягу можуть поділятися на розділи (частини), які або іменують, або нумерують, а іноді використовують нумерацію та іменування розділів одночасно. Обов'язковим елементом є також підписи уповноважених сторін договору.

Міжнародний договір — це родове поняття, що об'єднує всі міжнародні угоди, які можуть мати різні найменування та форми: договір, угода, пакт, статут, конвенція, декларація, комюніке, протокол та ін. Однак, незалежно від назви, усі міжнародні договори мають однакову юридичну силу. Також, серед зазначених міжнародно-правових актів виділяють такі, які формулюють права і обов'язки відповідних суб'єктів (конвенції, пакти, угоди, договори тощо), а також такі, які правил поведінки звичайно не вміщують, прав і обов'язків безпосередньо не формулюють (декларації, заяви, меморандуми) [Баймуратов 2008, с. 197].

Проаналізувавши міжнародні договори у сфері зміни клімату, можемо зробити висновок, що серед найменувань переважають:

1) **конвенції**: міжнародні угоди, які укладають для врегулювання певного ряду міжнародних проблем у певній галузі, і є відкритими до приєднання. Наприклад, метою Рамкової конвенції ООН є стабілізація концентрацій парникових газів в атмосфері на такому рівні, що не допускав би небезпечного антропогенного впливу на клімат планети. Інші приклади: Віденська конвенція, Рамкова конвенція про охорону та сталий розвиток Карпат тощо.

2) **протоколи**: додаткові міжнародні угоди, що змінюють або доповнюють основний міжнародний договір, зокрема, Монреальський протокол Віденської конвенції про охорону озонового шару має на меті конкретну ціль, а саме скорочення використання озоноруйнівних речовин [23]. Інші приклади: Протокол про сталий транспорт до Рамкової конвенції про охорону та сталий розвиток Карпат, Кіотський протокол;

3) **угоди**: міждержавні договори, що підписуються зазвичай від імені уряду і, як правило, не підлягають ратифікації. Наприклад, Паризька угода, метою якої є утримання глобального потепління на Землі в рамках 2°C, а в ідеалі – 1,5°C [9];

4) **поправки**: формальні доповнення до міжнародних договорів, уточнення. До прикладу, Кігалійська поправка до Монреальського протоколу передбачає скорочення використання гідрофторвуглеців, що

використовуються як холодоагенти в кондиціонерах та холодильниках [Shaw 2008, с. 930].

Однак досягнення глобальних цілей, задекларованих у міжнародних документах, не можливе без внеску країн на національному рівні, а також співпраці на регіональному. Пом'якшення наслідків зміни клімату та адаптація до них здійснюється в першу чергу шляхом ухвалення законів, планів дій, програм, а також стратегій. Серед найвідоміших кліматичних стратегій: Європейський зелений курс (European Green Deal) - програма дій ЄС для переходу до 2050 р. до кліматично нейтральної Європи; Національна низьковуглецева стратегія Франції (Stratégie nationale bas-carbone (SNBC), Кліматичний план Німеччини до 2050 року (Klimaschutzplan 2050) тощо.

Україна заявила про свій намір стати частиною Європейського зеленого курсу, тому також ухвалила низку стратегій: Стратегія низьковуглецевого розвитку України до 2050 р, Стратегія екологічної безпеки та адаптації до зміни клімату України до 2030 року, Стратегія екологічної безпеки та адаптації до зміни клімату на період до 2030 року тощо. На ряду зі стратегіями діє низка законів: Закон України «Про охорону навколишнього природного середовища», Закон України «Про Основні засади (стратегія) державної екологічної політики України на період до 2030 року» тощо, а також План відновлення України, розробленому Національною радою з відновлення України від наслідків війни.

Основні типи класифікації міжнародних договорів:

1. За колом осіб:

- 1) двосторонні — угоди між двома країнами або двома сторонами;
- 2) багатосторонні — угоди, що складаються більш як двома країнами або сторонами.

В свою чергу, багатосторонні договори можуть бути:

- 1) універсальними (розрахованими на участь всіх держав світу),
- 2) регіональними (регулюють міжнародні відносини в межах певного регіону)

3) партикулярними (тобто договорами з обмеженим колом учасників, зазвичай двома).

Більшість договорів є універсальними. Прикладом універсального багатостороннього договору є Рамкова Конвенція ООН про зміну клімату («Угода про клімат»), підписана 196 країнами у 2015 році в Парижі [27], багатостороннього регіонального – Угода про співробітництво у сфері готовності та реагування на забруднення нафтою в Арктиці 2013 року [33].

Партикулярні договори, як правило, укладаються для врегулювання двосторонніх міждержавних відносин, наприклад, договори про встановлення дипломатичних або консульських відносин між державами, договори про кордон тощо [Баймуратов 2008, с. 78]. Прикладами партикулярних договорів є Договір між Кабінетом Міністрів України та Урядом Республіки Молдова про співробітництво у сфері охорони і сталого розвитку басейну річки Дністер або Угода про співробітництво між Урядом Французької Республіки та Урядом Південно-Африканської Республіки у сфері енергетики, підписана в м. Кейптаун 28 лютого 2008 року тощо.

2. Залежно від можливості та процедури приєднання нових учасників, розрізняють:

- 1) відкриті (якщо до міжнародного договору мають можливість приєднатися всі заінтересовані держави);
- 2) напіввідкриті (якщо до договору можна приєднатися тільки за згодою його учасників);
- 3) закриті (беруть участь тільки держави, що його уклали).

Переважає більшість усіх універсальних договорів є відкритими (Рамкова Конвенція ООН про зміну клімату (UNFCCC)), регіональні договори, як правило, носять напівзакритий характер (Конвенція про охорону Балтійського моря (Гельсінська)) або ж закритий (Арктична угода про нафтове забруднення), партикулярні – закритий (Протокол між США і Канадою про Велику систему озер).

3. Залежно від того, які органи представляють державу в міжнародних відносинах:

- 1) міждержавні договори (укладаються на вищому рівні та від імені держави);
- 2) міжурядові (від імені уряду);
- 3) міжвідомчі (від імені міністерств і відомств) [Буроменський 2006, с.83].

4. За сферою правового регулювання:

- 4) політичні;
- 5) економічні;
- 6) соціальні;
- 7) культурні
- 8) наукові [Баймуратов 2008, с. 195].

Також виділяють договори за строком дії (строкові/безстрокові), за порядком виконання сторонами взятих на себе зобов'язань (самовиконувани/несамовиконувани), за характером учасників (між країнами/між організаціями/договори з участю як країн, так і неперсоніфікованих суб'єктів міжнародного права), а також за характером правових зобов'язань (зобов'язальні/прирівняні до зобов'язальних/декларативні) [Баймуратов 2008, с. 196].

Отже, міжнародний договір передбачає закріплення зобов'язань сторін, їх перегляд чи припинення дії у межах конкретної сфери міжнародного співробітництва. Такі документи класифікуються за низкою критеріїв і можуть мати різні найменування, юридична сила яких, однак, не змінюється. У контексті боротьби з наслідками змін клімату вирішальну роль відіграють універсальні багатосторонні договори, а саме конвенції, протоколи, угоди та поправки.

1.2. Глобальні домовленості з кліматичної політики

У другій половині ХХ ст. стрімкі темпи індустріалізації, дисбаланс між стрімко зростаючою кількістю населення, споживанням, здатністю Землі підтримувати життя, а також зростання середньої температури

повітря викликали занепокоєння серед представників різних країн і підштовхнули їх до пошуку шляхів вирішення та попередження глобальної катастрофи. За даними Європейської служби з питань зміни клімату Copernicus (C3S) 2024 рік став найтеплішим роком за всю історію спостережень і першим календарним роком, коли середня температура на планеті перевищила поріг у 1,5°C, встановлений Паризькою кліматичною угодою [45]. Наразі, згідно з дослідженнями від 3 травня 2025 року, опублікованими у науковому журналі Nature Climate Change, саме 10% найзаможніших людей світу в Китаї та США відповідальні за 2/3 глобального потепління [Chancel 2025], а звіт МВФ 2021 року підтверджує, що найбідніші країни, які становлять майже 60% населення світу, відповідають лише за 15% глобальних викидів, однак найбільше страждають від наслідків зміни клімату [Guivarch 2021].

Перша важлива міжнародна конференція, на якій обговорювалися питання зміни клімату, відбулася в Женеві в 1979 році й була організована Всесвітньою метеорологічною організацією (ВМО) та Програмою ООН з навколишнього середовища (ЮНЕП) [39]. Цей процес сприяв створенню в 1989 році Міжурядової групи експертів з питань зміни клімату (МГЕЗК). Утім, початок процесу міжнародних перемовин з питань охорони навколишнього середовища поклала Декларація конференції ООН з проблем навколишнього середовища, прийнята 16 червня 1972 року у Стокгольмі. Пізніше, у 1983 році ООН створила Всесвітню комісію з навколишнього середовища та розвитку. Комісія заявила, що *«...економіка повинна задовольняти потреби людей, але її зростання не повинно виходити за межі екологічних можливостей планети»* [Сердюченко 2008, с. 32]. Наступним вирішальним моментом стало прийняття Рамкової конвенції ООН (United Nations Framework Convention on Climate Change, UNFCCC) про зміну клімату у Нью-Йорку у 1992, а вступила в силу у 1994. Міжнародні зустрічі в межах Рамкової конвенції ООН про зміну клімату (РКЗК ООН), на яких ведуться переговори щодо обмеження втручання людини у кліматичну систему нашої планети, називають «Конференцією сторін» або COP (Conference of Parties) [42]. 54 підписанти UNFCCC погодилися скорочувати

парникові викиди і тим самим вперше офіційно визнали загрозу зміни клімату. Конвенція вступила в силу у 1994, і вже у 1995 відбулася перша Конференція сторін (Conference of the Parties, COP), де країни почали обговорювати, як досягти поставленої мети – скорочення викидів парникових газів [10], а також розробляти юридичні механізми, які б забезпечили відповідальність урядів за дії, що призводять до зміни клімату [48]. Однак, для цього необхідно було встановити відповідні терміни та розробити план дій заради всесвітнього стійкого розвитку, що й було досягнуто під час Ріо-де-Жанейрської Декларації з навколишнього середовища та розвитку. Чіткі зобов'язання країн щодо зменшення викидів містив Кіотський протокол, що вступив у силу у 2005 році. В середньому до цього часу вони мали знизити викиди на 4,2% від базового року (у більшості країн, зокрема й для України, це 1990). Однак він був визнаним неефективним і на його заміну з'явилася Паризька угода, підписана на Міжнародних кліматичних переговорах ООН (COP21) в 2015 році [9]. Наразі вже 176 країн (із 197 країн-підписантів) ратифікували Паризьку угоду. Україна була однією із перших країн, що на державному рівні затвердила Угоду. Її особливістю є встановлення національно-визначених внесків (НВВ або ж NDC – Nationally determined contribution), які мають переглядатись кожні 5 років. У них визначають, наскільки країни планують знизити викиди парникових газів до 2030 року [10]. Також, головною її метою було утримання глобального потепління на Землі в рамках 2°C та докласти всіх зусиль для встановлення на рівні 1,5°C. Однак останні дослідження показують, що цілі по скороченню викидів, які країни подали до Паризької угоди, аж ніяк не втримають потепління в рамках 2°C, а навпаки – сприятимуть зростанню середньої температури планети на 2,6°C – 4,0°C [41].

Окрім питань захисту клімату, людство активно переймається захистом озонового шару, що слугує щитом від негативного впливу УФ-випромінювання та попереджає виникнення раку шкіри. Однак, згідно досліджень, започаткованих двома вченими-хіміками з Університету Кароліни, наявність у складі повітря таких хімічних речовин, як хлорфторвуглеців та галогенів, що

застосовуються у виробництві холодильників, кондиціонерів, аерозолів, миючих засобів, вогнегасників, при хімічному чищенні одягу та виробництві товарів з пінопласту, є основною причиною руйнування озонового шару. У 1985 р. проби на суходолі, взяті Британською антарктичною службою, засвідчили критичне зменшення озонового шару над Антарктикою. Таким чином було виявлено так звану озонову діру. Це відкриття занепокоїло громадськість та світові уряди, і результатом цього стала поява Віденської конвенції про охорону озонового шару та Монреальського протоколу до неї. Монреальський протокол є єдиним міжнародним документом, ратифікованим усіма країнами світу і завдяки виконанню якого відбувається відновлення озонового шару та зменшення негативного впливу на здоров'я людей. За оцінками, передбаченими у Протоколі, до 2060-2075 рр. озоновий шар має відновитися до рівня 1980 року.

Отже, в основі стримування антропогенної зміни клімату лежать правові механізми, що регламентують зобов'язання та взаємодію держав у сфері кліматичного співробітництва.

1.3. Сучасні тенденції перекладу текстів міжнародних правових зобов'язань

Співпраця між державами, встановлення демократії та верховенства права неможливе без перекладу міжнародних угод. Починаючи з перших дипломатичних угод у давнину й до сучасних багатомовних конвенцій, цей вид перекладу завжди мав на меті забезпечення точності, юридичної відповідності та дипломатичної нейтральності. Найважливішою частиною міжнародних договорів у письмовій формі є мова, за допомогою якої сторони фіксують права й обов'язки в тексті договору. У Середньовіччі у Західній Європі мовою дипломатії була латинська, однак згодом її витіснила французька. У XVIII ст. навіть дипломатичне листування між США та Британією здійснювалося французькою мовою. Проте 30 серпня 1886 р. було підписано договір про дружбу, торгівлю та мореплавство між Великобританією та Занзібаром, де перевагу під час тлумачення надавали англійському тексту. У XX ст. мовою

дипломатії стає англійська, напередодні завершення Другої світової війни під час розроблення Статуту ООН на конференції у Сан-Франциско було прийнято п'ять мов для офіційного спілкування, а саме китайську, англійську, французьку, російську, іспанську. Згодом була додана арабська мова, і разом вони досі становлять шість робочих мов ООН [Кащишин 2017].

Крім офіційних мов ООН тексти багатосторонніх договорів укладаються офіційними мовами країн-учасниць конкретної міжнародної конференції (найчастіше це англійська і французька мови). Вони вважаються автентичними й мають однакову юридичну силу [6].

Отже, стандартизація перекладів міжнародних документів розпочалася у XIX–XX століттях з появою таких міжнародних організацій, як Ліга Націй (1919-1946), а згодом ООН та ЄС, коли виникла потреба у відтворенні документів іншими мовами зі збереженням їх юридичної сили.

З розвитком технологій, точність перекладу забезпечується базами даних, системами автоматичного перекладу та корпусами.

Наразі, для ООН встановлено 6 офіційних мов, для Європейського Союзу – 24.

Європейською Комісією була розроблена власна нейронна система машинного перекладу eTranslation, яка забезпечує переклад між усіма офіційними мовами ЄС, а також деякими іншими мовами, такими як українська, російська та китайська. Також, інституції ЄС використовують дві системи пам'яті перекладів: паралельний корпус Euramis (European Advanced Multilingual Information System), а також термінологічну базу IATE (Inter-Active Terminology for Europe), започатковану у 1999 році Центром перекладів для органів Європейського Союзу [Fontenelle 2016, с. 57].

Перекладачі ООН також забезпечують безліч перекладів технічних, політичних, наукових, соціальних, економічних і правових текстів, послуговуючись термінологічною базою UNTERM (United Nations terminology system), до якої є прямиий доступ через комп'ютерну систему eLUNa (electronic languages of the United Nations), яка надає доступ до раніше перекладених текстів,

термінологічних записів та систем машинного перекладу. Окрім того, спеціально для редакторів Організації Об'єднаних Націй є програма для редагування eLUNA Editorial. Також, перекладачі послуговуються Tapta4UN – інструментом статистичного машинного перекладу, що був розроблений у співпраці з Всесвітньою організацією інтелектуальної власності, та спеціально навчений для роботи з документами ООН, щоб надавати результати, які відповідають стилю і термінології ООН. Усі офіційні документи зберігаються у ODS (the UN Official Document System).

Наостанок, стрімкий розвиток технологій штучного інтелекту спонукає міжнародні організації впроваджувати автоматизовані системи перекладу для зменшення часу очікування та розширення доступності інформації різними мовами [Sorgi 2023].

Таким чином, враховуючи глобальний характер кліматичної кризи, її вирішення залежить від рівня ефективності залучення країн, що значною мірою забезпечує якісний переклад. Простеживши диверсифікацію дипломатичних мов від латини до 24 офіційних мов ЄС, систем автоматичного перекладу, стандартизацію термінологічних баз та нещодавнє впровадження штучного інтелекту, можемо підсумувати, що всі ці інструменти надають можливість здійснити швидкий і точний переклад, мінімізуючи ризик хибних інтерпретацій. У результаті це сприяє злагодженій комунікації та ефективному вирішенню глобальних викликів.

Висновки до першого розділу

Враховуючи нагальність вирішення кліматичних викликів та рівень загроз, які вони становлять або потенційно можуть становити, ми з'ясували, що ключовим гарантом забезпечення подальшого добробуту наступних поколінь на Землі є міжнародна співпраця країн, зокрема в рамках діяльності міжнародних інституцій.

Усвідомлення лідерами найрозвиненіших країн світу своєї відповідальності за нищівні зміни клімату у світі, країни-учасниці ООН започаткували низку міжурядових організацій, які здійснюють систематичний моніторинг за змінами клімату, готують наукові звіти про новітні кліматичні тенденції та їхні наслідки, а також ініціюють укладання міжнародних нормативно-правових актів, спрямованих на протидію цим змінам. З'ясовано, що розбудова екологічного права в Україні також спричинена загрозою наслідків глобальної зміни клімату, однак також кліматичними збитками, завданими країною-агресором.

У цьому контексті нами були проаналізовані основні типи міжнародних договорів, що встановлюють юридичні зобов'язання країн. Ми з'ясували, що серед найменувань міжнародних домовленостей у сфері протидії змінам клімату переважають конвенції, протоколи та угоди. Зокрема, проведення щорічної Конференції Сторін, передбаченої Рамковою конвенцією ООН зі зміни клімату, надає простір для обговорення шляхів зменшення викидів з подальшим стримування зростання середньої глобальної температури на Землі. Паризька угода, керуючись механізмом національно-визначених внесків, дає можливість кожній країні-учасниці робити свій внесок у зменшення викидів парникових газів. Окремо вченими була досліджена поява озонових дір, а небезпека, яку вони становлять для здоров'я людства, стало поштовхом до переймання питаннями захисту озонового шару атмосфери та створенню Віденської конвенції та Монреальського протоколу.

Встановлено, що структура таких документів має сталу композицію, яка включає преамбулу, основну та завершальну частини, що забезпечує чіткість юридичної мови та зручність у правозастосуванні.

Ми дійшли висновку, що для забезпечення ефективної міждержавної співпраці та реалізації правових норм на глобальному рівні, точне, уніфіковане відтворення змісту таких документів відіграє ключову роль. Ми простежили розвиток дипломатичних мов від латини, французької, а згодом до англійської та диверсифікації мов перекладу з появою міжнародних організацій, зокрема ООН і ЄС. Відбулася також докорінна трансформація перекладацької діяльності, пов'язана з появою систем машинного перекладу та пам'яті перекладів. Такі ресурси, як eTranslation, IATE, UNTERM, Tapta4UN та eLUNa, забезпечують ефективність, точність і стилістичну відповідність перекладів, зокрема правових і технічних текстів.

Отже, проведений аналіз у першому розділі нашого дослідження висвітлив значення обраних нами міжнародно-правових актів у сфері кліматичної політики, та наскільки важливим є їх точний та термінологічно узгоджений переклад.

РОЗДІЛ II. АНАЛІЗ СТИЛІСТИЧНИХ ТА ЛЕКСИКО-ГРАМАТИЧНИХ АСПЕКТІВ УКРАЇНСЬКОГО ПЕРЕКЛАДУ ТЕКСТІВ ПАРИЗЬКОЇ УГОДИ ПРО ЗМІНУ КЛІМАТУ ТА ВІДЕНСЬКОЇ КОНВЕНЦІЇ ПРО ОХОРОНУ ОЗОНОВОГО ШАРУ

2.1. Паризька угода: композиційні особливості

Паризька угода — це міжнародно-правовий акт в межах Рамкової конвенції ООН про пом'якшення наслідків зміни клімату, прийнята 196 Сторонами на Конференції ООН зі зміни клімату (COP21) у Парижі, Франція, 12 грудня 2015 року. Вона набула чинності 4 листопада 2016 року та була ратифікована Україною 14 липня 2016 року. Її головна мета — *«...утримати зростання глобальної середньої температури на рівні значно нижчому за 2°C від доіндустріального рівня»* та докласти зусиль, щоб *«...обмежити зростання температури до 1,5°C від доіндустріального рівня»*. Окрім того, нею передбачено підвищення здатності адаптуватися до несприятливих змін клімату, перехід до низьковуглецевого розвитку, не ставлячи при цьому виробництво продовольства під загрозу [ПУ 2015, стаття 2]. Також, країни-члени Паризької угоди мають надавати підтримку країнам, які потребують фінансової та технологічної допомоги, та сприяти нарощенню потенціалу [ПУ 2015, статті 9-11].

Найбільша відмінність від Кіотського протоколу, що передував їй, полягає у національно-визначених внесках — правовому механізмі, що регулює вклад кожної з країн-підписантів у зменшення викидів парникових газів та пом'якшення наслідків змін клімату на національному рівні. Кожні п'ять років країна має *«...надавати наступний НВВ, який буде відображати її найбільш можливі амбіції, ніж попередні»* [ПУ 2015, стаття 4, пп. 3]. Тобто, на заміну термінів зобов'язання Кіотського протоколу у Паризькій угоді вживається слово *внесок*. Кожна країна самостійно визначає свої можливості скорочення викидів, формулюючи реальну мету а відповідальність є *«спільною, але диференційованою ... у світлі різних національних обставин»* [ПУ 2015, стаття 4, пп.3].

Композиційні особливості Угоди зумовлені її офіційно-діловим характером як нормативно-правового документа. Вона має настановчий характер та чітко стандартизовану структуру:

- 1) преамбули, у якій зазначаються Сторони — розвинені країни та Сторони — країни, що розвиваються, а також обставини та мотиви укладання договору. Український переклад містить на самому початку чотири дати: дату підписання (12 грудня 2015 року), дату підписання від імені України (22.04.2016), дату набрання чинності (04.11.2016) та дату ратифікації Україною (14.07.2016);
- 2) основної частини, а саме 29 статей, які діляться на пункти (позначаються цифрами) та підпункти (позначаються латинськими малими літерами) й містять обов'язки сторін і механізми реалізації зазначених цілей;
- 3) заключні положення (підписання, набуття чинності, внесення змін).

Вперше у цій Угоді були вжиті поняття *кліматична справедливість* [ПУ, Преамбула], *екологічна цілісність* [ПУ 2015, стаття 4, пп. 13]. Також, в Угоді згадується про «...*досягнення балансу між антропогенними викидами із джерел та абсорбцією поглиначами парникових газів*» [ПУ 2015, стаття 4, пп. 1], що дала початок створенню терміна *кліматична нейтральність*, що згадується у цілях Європейського зеленого курсу, який має на меті досягнення кліматично нейтрального європейського континенту до 2050 року [19].

На сьогодні Паризька угода є основним міжнародно-правовим актом, який визначає правові механізми протидії змінам клімату.

2.2. Стилiстичні та лексико-граматичні аспекти українського перекладу Паризької угоди

Міжнародні договори належать до офіційно-ділового стилю і їм притаманна шаблонність, високий рівень стандартизації оформлення, виразна логізація та точність викладу, щоб уникнути двозначності, відсутність емоційно-забарвленої лексики та індивідуальних авторських рис, вживання безособових і наказових форм [Пономарів 2000, с. 6-7]. Як зазначає Н.Є. Кацшин, стилю

дипломатичних документів характерна точність, стандартизованість, нейтральність, імперативність, логічність, об'єктивність, стереотипність, конкретність, а синтаксичні конструкції нерідко демонструють імперативність, інструктивність, спонукання та зобов'язання [2014, с. 120]. Що стосується синтаксичної будови, як стверджує О.В. Шевцова, структура викладу міжнародних договорів характеризується вживанням довгих, розгорнутих речень зі складною синтаксичною будовою: із розгалуженим сполучниковим зв'язком, прикметниковими та дієприкметниковими зворотами, інфінітивними конструкціями та вставними виразами, що зберігаються і в українських перекладах [2012, с. 355]. Однак, у період становлення офіційно-ділового стилю української мови у 20-30-х роках минулого століття до його лексичного та стилістичного складу проникла велика кількість російських канцеляризмів. Це простежила О.С. Боярчук, розмірковуючи над нормативністю вживання слів «*довіреність*» і «*доручення*» та аналізуючи еволюцію цих двох лексем у словниках, які видавалися впродовж ХХ ст. Політика русифікації радянської доби призвела до того, що в офіційному стилі української мови закріпилося використання калькованих конструкцій з російської мови. Також дослідниця посилається на «Російсько-українсько-англійський словник правничої термінології», зазначаючи, що калькування російських термінів, наявність невмотивованої синонімії в українській частині словникового реєстру, неточність російських термінів, що відтворюється й українськими відповідниками, спричиняють найбільші складнощі під час відбору правильних українських відповідників [2011, с. 60]. Те ж саме пізніше зауважує Т.Г. Файчук у своїх працях [2019, с. 141 – 151]. Зокрема, аналізуючи український переклад Віденської конвенції про права дитини, дослідниця виявила, що договір містив велику кількість випадків хибного перекладу, порушень норм милозвучності української мови, що ускладнювали його розуміння. Такі порушення мовних норм також були нами виявлені під час аналізу українського перекладу Паризької угоди. Однак, крім русизмів, чинний переклад містить інші невідповідності мовним нормам, приклади яких наведені нижче. Для

забезпечення правильного відтворення змісту ми зверталися до оригіналів англійською та французькою мовою Паризької угоди.

Розглянемо **приклад 1**:

Article 3

*As nationally determined contributions to the global response to climate change, all Parties **are to undertake and communicate ambitious efforts** as defined in Articles 4, 7, 9, 10, 11 and 13 with the view to achieving the purpose of this Agreement as set out in Article 2.*

Article 3

*À titre de contributions déterminées au niveau national à la riposte mondiale aux changements climatiques, il incombe à toutes les Parties d'engager et de **communiquer des efforts ambitieux** au sens des articles 4, 7, 9, 10, 11 et 13 en vue de réaliser l'objet du présent Accord tel qu'énoncé à l'article 2.*

Стаття 3

*У рамках національно визначених внесків щодо глобального реагування на зміну клімату, всі Сторони **здійснюватимуть амбітні зусилля**, як визначено у статтях 4, 7, 9, 10, 11 і 13, для досягнення мети цієї Угоди, як викладено у статті 2.*

У чинному перекладі використано словосполучення «здійснювати амбітні зусилля», що не характерне українській мові. Зі словом зусилля нормативним є вживання *докладати зусиль* у значенні «робити зусилля», тоді як *здійснювати* з такими іменниками не вживається. Такий варіант звучатиме природніше і точніше передає англ. *undertake efforts* та фр. *engager des efforts ambitieux*. Словосполучення «амбітні зусилля» є зрозумілим і стилістично прийнятним, хоча до вжитку більше увійшов варіант *максимальні зусилля*. За потреби, можемо вжити *вдаватися до рішучих дій* або ж *вживати рішучих заходів*. Також, варто зазначити, що в українському перекладі не було відтворено відтінок зобов'язання країн діяти відповідно до національно визначених внесків, що містять у собі вирази *il incombe à toutes les Parties* та *all Parties are to*. Отже, наш варіант: «У рамках національно визначених внесків щодо глобального

реагування на зміну клімату всі Сторони мають докласти максимальних зусиль, як визначено у статтях 4, 7, 9, 10, 11 і 13, для досягнення мети цієї Угоди, як викладено у статті 2».

Приклад 2

Article 7

5. Parties acknowledge that **adaptation action should follow a country-driven, gender-responsive, participatory and fully transparent approach, taking into consideration vulnerable groups, communities and ecosystems, and should be based on and guided by the best available science and, as appropriate, traditional knowledge, knowledge of indigenous peoples and local knowledge systems, with a view to integrating adaptation into relevant socioeconomic and environmental policies and actions, where appropriate.**

Article 7

5. Les Parties reconnaissent que **l'action pour l'adaptation devrait suivre une démarche impulsée par les pays, sensible à l'égalité des sexes, participative et totalement transparente, prenant en considération les groupes, les communautés et les écosystèmes vulnérables, et devrait tenir compte et s'inspirer des meilleures données scientifiques disponibles et, selon qu'il convient, des connaissances traditionnelles, du savoir des peuples autochtones et des systèmes de connaissances locaux, en vue d'intégrer l'adaptation dans les politiques et les mesures socioéconomiques et environnementales pertinentes, s'il y a lieu.**

Стаття 7

5. Сторони підтверджують, що **адаптаційній діяльності слід спиратися на підхід, що ініційований країною, який враховує гендерні аспекти, розроблений за широкій участі громадськості та є повністю прозорим, бере до уваги вразливі групи, громади та екосистеми; а також слід ґрунтуватися на найкращих наявних наукових знаннях та, за потреби, традиційних знаннях, знаннях корінних народів і системах місцевих знань та керуватися ними, з метою інтеграції адаптації до зміни клімату до відповідних соціально-економічних та природоохоронних стратегій та дій, у разі необхідності.**

Перш за все, варто зауважити, що хоч англійській та французькій мові властива метафоризація підмета, українською: «адаптаційній діяльності слід спиратися на підхід» варто змінити на: *заходи з адаптації мають ґрунтуватися на. Заходи з адаптації є загальноприйнятим варіантом, що, зокрема зустрічається у нещодавньому звіті Національного інституту стратегічних досліджень [Іванюта 2020, с. 68]; «який враховує гендерні аспекти» – заснованому на принципах гендерної рівності, що точніше передає англ. *gender-responsive* та фр. *sensible à l'égalité des sexes*. У цьому фрагменті: «розроблений за широкій участі громадськості та є повністю прозорим» допущено морфологічну помилку «за широкій участі громадськості» і має бути змінено на *за широкої залученості громадськості та абсолютної прозорості*, англ. *participatory* та фр. *participative*; «природоохоронні стратегії» – екологічна політика, з англ. *environmental policies*, фр. *les mesures environnementales*. У словнику С. Й. Караванського знаходимо, що у разі необхідності є небажаним та маємо змінити на: *за потреби* або *у разі потреби* [2016, с. 235]. У Протоколі про сталий транспорт до Рамкової конвенції про охорону та сталий розвиток Карпат також зустрічаємо варіант *за необхідності* [2016, с. 69]. Врешті решт, нелогічна членованість речення ускладнює його сприйняття. Відредагований варіант: «Сторони визнають, що заходи з адаптації мають ґрунтуватися на ініційованому країною підході, заснованому на принципах гендерної рівності, за широкої залученості громадськості та абсолютної прозорості, який бере до уваги потреби вразливих груп, громад і екосистем, спирається на найкращі доступні наукові знання та, за потреби, на традиційні знання, знання корінних народів і місцеві системи знань, з метою інтеграції адаптації до зміни клімату у відповідні соціально-економічні та екологічні політики й дії, у разі потреби».*

Приклад 3

Article 11

1. Capacity-building under this Agreement should enhance the capacity and ability of developing country Parties, in particular countries with the least capacity, such as the least developed countries, and those that are particularly vulnerable to the

adverse effects of climate change, such as small island developing States, to take effective climate change action, including, inter alia, to implement adaptation and mitigation actions, and should facilitate technology development, dissemination and deployment, access to climate finance, relevant aspects of education, training and public awareness, and the transparent, timely and accurate communication of information.

Article 11

1. Le renforcement des capacités au titre du présent Accord devrait contribuer à améliorer les aptitudes et les capacités des pays en développement Parties, en particulier ceux qui ont les plus faibles capacités, tels que les pays les moins avancés, et ceux qui sont particulièrement vulnérables aux effets néfastes des changements climatiques comme les petits États insulaires en développement, afin qu'ils puissent lutter efficacement contre les changements climatiques, notamment mettre en œuvre des mesures d'adaptation et d'atténuation, et devrait faciliter la mise au point, la diffusion et le déploiement de technologies, l'accès à des moyens de financement de l'action climatique, les aspects pertinents de l'éducation, de la formation et de la sensibilisation de la population, et la communication transparente et précise d'informations en temps voulu.

Стаття 11

1. Розбудові інституційної спроможності відповідно до цієї Угоди слід потенціалу зміцнювати спроможність та можливість Сторін-країн, що розвиваються, особливо країн з найменшою спроможністю, таких як найменш розвинені країни та країни, особливо вразливі до негативних наслідків зміни клімату, таких як малі острівні держави, що розвиваються, впроваджувати ефективну діяльність зі зміни клімату, у тому числі, крім іншого, реалізовувати діяльність з адаптації та пом'якшення зміни клімату, а також слід сприяти розвитку, поширенню і використанню технологій та доступу до кліматичного фінансування, відповідним аспектам просвіти, підготовки кадрів та інформуванню громадськості, а також полегшувати прозоре, своєчасне й точне надання інформації.

Термін з англ. *capacity building* перекладається як *розбудова потенціалу* [Крамар 2025, с. 9]. «*Розбудові ... слід потенціалу зміцнювати спроможність та можливість*» – вживання слова *потенціалу* є абсолютно неузгодженим з іншими членами речення і спотворює сенс повідомлення. Також, як і у попередньому прикладі, варто змінити «*розбудові слід зміцнювати*» на *розбудова потенціалу має сприяти посиленню потенціалу та можливостям Сторін-країн, що розвиваються*. Словосполучення *ефективна діяльність зі зміни клімату* у «*впроваджувати ефективну діяльність зі зміни клімату*» не містить у собі заклик до боротьби зі змінами клімату, що можемо простежити у англ. *to take effective climate change action* та фр. *lutter efficacément contre les changements climatiques*. Натомість, *вживати ефективні заходи боротьби зі змінами клімату* більш точно передає сенс оригіналу. Вислів *у тому числі* закріпився у офіційних документах, однак не є характерним відповідником англ. *inter alia* та фр. *notamment* в українській мові. Стилiстично кращим варіантом є зокрема. «*Реалізовувати діяльність з адаптації зміни клімату*» є неприродним для української мови через порушення лексичної сполучуваності слів *реалізовувати* та *діяльність*. Беручи до уваги оригінали з англ. *implement adaptation and mitigation actions* та з фр. *mettre en œuvre des mesures d'adaptation et d'atténuation*, запропонований нами переклад: *здійснювати дії з адаптації та пом'якшення змін клімату*. Кінцевий варіант: «*Розбудова потенціалу відповідно до положень цієї Угоди має сприяти посиленню потенціалу та можливостям Сторін-країн, що розвиваються, особливо країн з найменшими можливостями, таких як найменш розвинені країни, і країн, які є особливо вразливими до несприятливих наслідків зміни клімату, таких як малі острівні держави, що розвиваються, вживати ефективні заходи боротьби зі змінами клімату, включаючи, серед іншого, здійснення дій з адаптації та запобігання зміні клімату, а також сприяти розробці, поширенню та впровадженню технологій, доступу до фінансування в галузі зміни клімату, відповідним аспектам освіти, підготовки кадрів та підвищення рівня обізнаності, а також транспарентному, своєчасному та точному поширенню інформації*».

4 приклад

Article 14

3. *The outcome of the **global stocktake** shall inform Parties in updating and enhancing, in a nationally determined manner, their actions and support **in accordance with the relevant provisions of this Agreement**, as well as in enhancing **international cooperation for climate action**.*

Article 14

3. *Les résultats du **bilan mondial** éclairent les Parties dans l'actualisation et le renforcement de leurs mesures et de leur appui selon des modalités déterminées au niveau national, **conformément aux dispositions pertinentes du présent Accord**, ainsi que dans l'intensification de **la coopération internationale pour l'action climatique**.*

Стаття 14

3. *Результат **глобального підведення підсумків** повинен слугувати інформаційним підґрунтям для Сторін при оновленні та посиленні, національно визначеним чином, їхніх дій і підтримки **згідно до відповідних положень цієї Угоди**, а також **під час посиленні міжнародного співробітництва кліматичних дій**.*

У цьому пункті Угоди допущено декілька помилок. Зокрема, вжито словосполучення *підведення підсумків*, що є калькованим перекладом з рос. *подведение итогов* і ненормативним для української мови [Караванський 2016, 339]. Українським відповідником натомість є *підбиття підсумків* або просто *підсумовування*. Відповідно, *результат глобального підбиття підсумків* є стилістично кращим варіантом. Він не тільки виправляє мовні огріхи, а й узгоджується з термінологією: з англ. *global stocktake* або з фр. *bilan mondial* – *глобальний підсумок*, тож *глобальне підбиття підсумків* цілком доречно. Крім того, як відомо, в українській мові єдиними нормативними конструкціями є *згідно з [чим]* або *відповідно до [чого]*, тоді як форми на кшталт *згідно до чи відповідно з* вважаються помилковими. Отже, замість «*згідно до відповідних положень*» слід вжити *згідно з відповідними положеннями*. До того ж, вислів «*національно визначеним чином*» на нашу думку варто замінити на *у спосіб*,

визначений на національному рівні. Також, було допущено граматичну помилку, зокрема, неправильне відмінювання іменника *посилення*, адже після прийменникової сполуки *під час* має вживатися іменник у родовому відмінку, отже *під час посилення*. Наостанок, варто зазначити, що словосполучення «*співробітництво кліматичних дій*» в перекладі також звучить неприродно – дослівно з англ. *cooperation for climate action*. Доцільно додати уточнення, наприклад *співробітництво у рамках кліматичних дій* або ще краще перефразувати: *міжнародна співпраця у протидії змінам клімату*. Таким чином, виправлене речення буде граматично правильно оформленим і більш зрозумілим. Удосконалений варіант: «*Результати глобального підбиття підсумків повинні слугувати інформаційним підґрунтям для Сторін під час оновлення та підсилення їхніх дій і підтримки у спосіб, визначений на національному рівні, згідно з відповідними положеннями цієї Угоди, а також під час посилення міжнародної співпраці у протидії змінам клімату*».

Схожі приклади простежуємо і у інших статтях Угоди, наприклад, у п'ятому пункті 9 статті: «*при їх наявності, які будуть надані*» – конструкція *при наявності* вважається канцелярською калькою з російської (від *при наличии*), нормативним є *за їх наявності*; перший пункт 9 статті містить: «*у продовження своїх існуючих зобов'язань за Конвенцією*», який слід змінити як *продовження виконання своїх зобов'язань згідно з положеннями Конвенції*, що є нормативним варіантом та більш стилістично виправданим. Далі, у шостому пункті 9 статті знаходимо: «*У ході глобального підведення підсумків*» – обидві конструкції *підведення підсумків* та *у ході* є небажаними, відповідно *під час глобального підбиття підсумків* є оптимальнішим варіантом з огляду на відповідність мовним нормам тощо.

Отже, проведений аналіз українського перекладу окремих положень Паризької угоди підтвердив наявність низки лексико-граматичних, стилістичних та синтаксичних невідповідностей чинним нормам української літературної мови та професійного офіційно-ділового мовлення. Зокрема, виявлено калькування граматичних структур і фразеології з російської мови (наприклад, у

тому числі, згідно до, підведення підсумків, у ході), граматичних помилок (неправильне відмінювання іменників та прикметників *розроблений за широкій участі, під час посиленні міжнародного співробітництва*), порушення семантичного узгодження з нормами лексичної сполучуваності (наприклад, *здійснювати зусилля замість докладати зусиль*), неповне відтворення модальності зобов'язань, що призводить до втрати нормативної точності тощо. Наведені приклади ілюструють потребу глибокого постредагування чинного українського перекладу згідно з мовними нормами українського правопису та усталеністю вжитку термінів, що підвищить якість перекладу та його функціонально-стилістичну відповідність оригіналу, яка є невід'ємною частиною у сфері міжнародного співробітництва та екологічної політики.

2.3. Віденська конвенція: композиційні особливості

Віденська конвенція про охорону озонного шару є першою міжнародною угодою, спрямованою на формування глобальної стратегії захисту озонного шару. Вона була прийнята 22.03.1985 у Відні, Австрія, на Конференції з охорони озонного шару. Була ратифікована Україною 20.05.1986.

Унікальність цього міжнародного договору полягає у тому, що його підписали всі країни світу, що свідчить про безпрецедентний рівень глобального консенсусу щодо цієї екологічної проблеми.

Її структура включає:

- 1) преамбулу, яка визначає цілі та принципи Конвенції;
- 2) 21 статтю, що охоплюють зобов'язання сторін щодо наукових досліджень, обміну інформацією, співпраці та інших аспектів;
- 3) два додатки:
 1. Додаток I: описує напрями наукових досліджень і систематичних спостережень, включаючи фізико-хімічні процеси, біологічні ефекти, кліматичні впливи та альтернативні технології.
 2. Додаток II: визначає порядок обміну науковою, технічною, соціально-економічною та комерційною інформацією між сторонами.

Ці додатки є невід'ємною частиною Конвенції та можуть бути доповнені або змінені за спрощеною процедурою, передбаченою статтею 10.

Варто зазначати, що Віденська конвенція була створена як зобов'язання країн проводити дослідження з метою виявлення фізичних і хімічних процесів, що здійснюють негативний вплив на захисну функцію озонового шару, здоров'я людей та зміну клімату. Саме про порядок обміну отриманими результатами спостережень йдеться у додатках I та II [ВК 1986].

Успіх реалізації Віденської конвенції та Монреальського протоколу став прикладом для інших міжнародних екологічних угод, таких як Рамкова конвенція ООН про зміну клімату. Вони продемонстрували, що глобальна співпраця можлива і ефективна, навіть у складних наукових та політичних умовах.

2.4. Стилiстичні та лексико-граматичні аспекти українського перекладу

Чинний переклад українською Віденської конвенції про охорону озонового шару не містить великої кількості лексичних розбіжностей, однак, як і у розглянутому перекладі Паризької угоди, йому притаманні кальковані звороти з російської мови, порушення пунктуації та милозвучності мови. Розглянемо окремі приклади, розподілені на категорії:

- 1) **граматичні помилки:** *«посилаючись на принципі 21»* [Преамбула], *«Конференція Сторін консенсусом погоджує і приймає правила процедури і фінансові правила як свої, так і будь-яких допоміжних органів»* [3, ст. 6];
- 2) **порушення чергування голосних та приголосних:** *«В таких поправках»* [1, ст. 9];
- 3) **вживання кальок з російської мови:** *«Декларація Конференції Організації Об'єднаних Націй з проблем оточуючого людину середовища»* [Преамбула], *«співробітничать»* [2, ст. 2], *«в разі*

необхідності» [3, ст. 6], «заінтересовані Сторони» [2, ст. 11], «рівне число членів» [5, ст. 11], «істотні зміни» [3, ст. 13];

- 4) **пунктуаційні помилки:** *«приймає будь-які додаткові заходи, що можуть, бути потрібними» [3, ст. 6], «Сторони докладають, усіх зусиль» [3, ст. 9].*

Як зазначає О.С. Боярчук, під час укладання російсько-українських словників ділової мови працівники бюрократичних установ масово запозичували російські лексеми, частіше за все просто калькуючи їх, а подекуди фонетично та морфемно адаптуючи. Калькування було *«...чи не найпростішим способом заповнити прогалини у словниковому складі власної мови» [Боярчук 2011, с. 19].*

Питання вживання термінів *заінтересовані сторони* чи *зацікавлені сторони* є предметом обговорення серед мовознавців. Наприклад, у «Російсько-українському словнику ділової мови» М. Дорошенко та М. Станиславського 1930 року поряд з термінами *заінтересованість* знаходимо також *зацікавленість* [с.51]. У посібнику «Українське ділове мовлення» С.В. Шевчук 2008 року знаходимо синонімічний ряд *зацікавленість-заінтересованість-зацікавлення-цікавість* [с. 122]. На противагу цьому у «Практичному словнику синонімів української мови» С. Й. Караванський зазначає, що термін *заінтересовувати* є *совєтизмом* [2000, с. 120]. Проаналізувавши нещодавні міжнародні договори, наприклад, Угоду про вільну торгівлю між Україною та Канадою або ж Угоду про цифрову торгівлю між Україною та Сполученим Королівством 2023 року, помічаємо вживання *зацікавлених сторін*, що підтверджує його нормативність та все частіший вжиток.

Згідно з Великим тлумачним словником сучасної української мови, термін *співробітництво/співробітничати* існує на рівні зі *співпраця/співпрацювати* [Бусел 2005, с. 1367]. У «Практичному словнику синонімів української мови» С. Й. Караванський подає аналог *співпрацювати* як *співробітничати*, однак *співробітничати [з ворогом]*, що не задовольняє офіційно-діловий контекст документу міжнародної співпраці. У «Секретах української мови» 2009 року

мовознавець критикує вживання слова *співробітництво* через його спорідненість з рос. *сотрудничество*, наголошуючи на тому, що таке слововживання «змушує нашу коротку співпрацю йти в небуття» [с. 122], а у нещодавній праці «Ідіотизми сталінської ярижки у державній мові України» 2016 року автор вважає термін *співробітничати* прикладом «штучної неукраїнської лексики» [с. 142]. Наостанок, нормативним відповідником *оточуюче середовище є навколишнє середовище* або *довкілля* [Караванський 2016, с. 64].

2.5. Методи відтворення кліше договорів та термінів екологічної тематики (на матеріалі дослідження)

Як відомо, для якісного відтворення термінів фахових текстів, перекладач має орієнтуватися у галузі, до якої належить текст відповідної тематики. Найчастіші способи перекладу термінів екологічного спрямування з англійської мови українською нещодавно дослідила О. Тамаркіна й виділила: калькування, транскрипцію та транслітерацію [2022, с. 149-150].

Абабілова Н.М. та Білокамінська В.Л. серед головних способів перекладу термінів українською мовою виділяють також:

- 1) переклад за допомогою лексичного еквівалента;
- 2) транскодування;
- 3) калькування;
- 4) експлікація або описовий переклад;
- 5) генералізація та конкретизація;
- 6) компресія та декомпресія;
- 7) інверсія [2015, с. 126-127].

Калькування – це передача комбінаторного складу слова, тобто переклад складових частин слова чи фрази відповідними елементами мови перекладу [Абабілова 2015, с. 127].

Калькування зокрема застосовується для перекладу нових понять, як, наприклад, у Паризькій угоді *climate justice* – *кліматична справедливість* або

nationally determined contributions – національно визначені внески або ж *Conférence des Parties* – Конференція Сторін. Вважаємо застосування калькування для перекладу цих термінів виправданим, оскільки, новоутворені терміни не порушують норм лексичної сполучуваності української мови, що є головною умовою застосування цієї перекладацької трансформації [Карабан 2015, с. 286]. Водночас, пряме калькування терміна *cadre* у *Convention-Cadre* як *кадрова* призвело б до утворення терміна *Кадрова конвенція*, що є хибним, оскільки в українській мові прикметник *кадровий* асоціюється з персоналом або штатом, а не з рамковими угодами.

Частина термінів була відтворена шляхом **адаптивного транскодування** – адаптування форми слова до фонетичної та/або граматичної структури мови перекладу [Карабан 2015, с. 282]. Наприклад, *adaptation* – *адаптація*, *convention* – *конвенція*, *ecosystèmes* – *екосистеми*. Однак, для перекладу термінів *cooperation/la coopération*, *reservoir/le réservoir*, *conservation/la conservation*, *actors/les acteurs* застосування прийомів транскодування чи транслітерації призвело б до невиправданого семантичного калькування та стилістичної неадекватності українського відповідника ц зрештою-решт до грубого викривлення лексичного змісту. Саме тому під час перекладу для деяких з цих термінів була застосована аналогова заміна або **пошук лексичного еквівалента** у цільовій мові. Таким чином, *coopération* має питоми українські еквіваленти *співпраця* або *співробітництво*, які у контексті міжнародних відносин є більш виправданими, оскільки *кооперація* є економічним терміном [Бусел 2005, с. 571]; переклад терміну *conservation* як *збереження*, а *réservoir* як *накопичувач* є семантично вмотивованим у контексті Угоди: «*визнаючи важливість збереження і посилення, у разі необхідності, поглиначів і накопичувачів парникових газів, що згадані в Конвенції*». Терміни *mitigation/atténuation* – *пом'якшення*, *agreement/accord* – *угода*, *transparency/transparence* – *прозорість*, *emission reduction/réduction des émissions* – *скорочення викидів*, *environnement/environnement* – *навколишнє середовище/ докілья* також були перекладені з використанням цієї лексичної трансформації.

Розгляньмо переклад терміна англ. *actors* або фр. *acteurs*: «*Recognizing the importance of the engagements of all levels of government and various actors*» – «*Reconnaissant l'importance de la participation des pouvoirs publics à tous les niveaux et des divers acteurs*». У чинному українському перекладі Паризької угоди був перекладений як *актори*: «...визначаючи важливість залучення всіх рівнів уряду і різних **акторів**...». Під час його перекладу був застосований прийом **підбору варіантного відповідника** [Карабан 2004, с.279] – вибір одного лексико-семантичного варіанта багатозначного слова. У цьому прикладі йде мова про ключових учасників кліматичних дій, таких, як компанії, інвестори, організації, регіони, міста та країни, однак саме *актори* є найбільш вдалим перекладом, а не варіанти *політичні діячі* чи *суб'єкти кліматичної політики*. Підтвердження цьому знаходимо у нещодавніх публікаціях [Тихомирова 2024, с. 102]. Ще одним прикладом є *поглиначі парникових газів – greenhouse gas sinks/sinks/les puits de gaz à effet de serre*. Широкого вжитку також набув термін *поглиначі вуглецю* для перекладу терміна *carbon sinks* [7].

Ще одним перекладацьким прийомом, який був застосований для перекладу термінів, є **декомпресія** – умисне введення надлишковості у текст з метою пояснення, уточнення [Камінський 2008, с. 30]. Наприклад, *global stocktake/bilan mondial* – *глобальне підбиття підсумків* є виправданим і пов'язано з неоднаковим лексичним складом мов, ситуацій використання певних понять і правил [Резанова 2015, с. 354]. Ще одним прикладом є термін *climate action/action climatique*, калькований переклад якого, як *кліматична дія*, спотворив би зміст самого поняття та не передав би значення *комплексу заходів, спрямованих на боротьбу зі зміною клімату*. Натомість, *протидія змінам клімату* або *боротьба зі зміною клімату* є 13 пунктом програми ООН Цілі сталого розвитку [ЦСР: Україна 2017]. Протилежний йому прийом **компресії** спрощення, стягнення, вилучення певних лексичних і синтаксичних елементів тексту оригіналу [Камінський 2008, с. 30]. Терміни, утворені за допомогою цієї перекладацької трансформації: *low GHG emissions development/développement à faible émission de gaz à effet de serre* – *низьковуглецевий розвиток*.

Аналізуючи переклад термінів з французької мови українською, ми виявили, що велика кількість термінів, окрім вже згаданих перекладацьких прийомів, була перекладена за допомогою **рекатегоризації** – зміни граматичної категорії слова шляхом розвитку логічних зв'язків. Такими є, зокрема, кліше *soucieuses d'atteindre* – прагнути до мети – спостерігаємо заміну прикметника на дієприслівниковий зворот, а інфінітив - на іменник; *sont convenues de ce qui suit* – домовилися про таке – заміна дієслова на займенник. Також, під час перекладу термінів: *Convention-Cadre des Nations Unies sur les changements climatiques* – зміна категорії іменника на прикметник *cadre* – рамкова, а також множини іменника *sur les changements climatiques* на одну з *зміни клімату*; *Terre nourricière* – Мати Земля – зміна граматичної категорії прикметника *nourricière* на іменник. Аналогічними є приклади: *gaz à effet de serre* – парниковий газ; *couche d'ozone* – озоновий шар; *contribution déterminée au niveau national* – національно визначений внесок; *pays développés parties* – малі островні держави, що розвиваються; *pays en développement Parties* – Сторони – країни, що розвиваються. Водночас, для перекладу останніх двох термінів був також застосований прийом **перестановки або інверсії**.

Проаналізувавши способи відтворення термінів та кліше розглянутих міжнародних договорів, можемо зробити висновок, що підбір перекладачем адекватного відповідника у мові перекладу здійснюється перш за все пошуком лексичного еквівалента у цільовій мові. У разі відсутності лексичної одиниці, відтворення здійснюється шляхом калькування або транскодування. Через розбіжності у мовленнєвих узусах мов та нормах лексичної сполучуваності, перекладач може вдаватися до декомпресії та компресії, або ж перестановки.

Висновки до другого розділу

Другий розділ нашого дослідження був перш за все присвячений аналізу українського перекладу Паризької угоди про зміну клімату та Віденської конвенції про охорону озонового шару з метою виявлення стилістичних та лексико-граматичних аспектів. Спираючись на оригінали англійською та французькою мовами, а також на праці О.С. Боярчук, Т.Г. Файчук, С. Й. Караванського, ми запропонували власні покращення окремих частин українських перекладів та виділили приклади найпоширеніших порушень стилістичної якості двох вищезгаданих договорів та лексичної відповідності термінів під час їх перекладу українською.

По-перше, ми дослідили композиційні особливості двох вищезгаданих договорів і з'ясували, що їхня структура як нормативно-правових актів містить перш за все преамбулу, яка виконує функцію викладу цілей, принципів і підстав для укладення договору; основну частину, що містить конкретні зобов'язання Сторін, розподілені на статті, пункти і підпункти; та заключні положення, які визначають порядок підписання, внесення змін та набуття чинності документом. Таке клішоване оформлення зумовлене офіційно-діловим стилем, якого вимагає жанр міжнародного договору.

По-друге, ми з'ясували, що характер викладу текстів міжнародних договорів супроводжується довгими, складними реченнями з дієприслівниковими та дієприкметниковими зворотами, інфінітивними конструкціями та вставними елементами, які становлять невід'ємну частину нормативного характеру текстів цього жанру, а від якості їх відтворення залежить сприйняття повідомлення та успішність його застосування.

Серед основних недосконалостей українського перекладу, нами були виявлені: кальковані канцеляризми з російської мови (наприклад, «у ході підведення підсумків», «згідно до», «у разі необхідності», «при наявності»), російські кальки, що були морфемно адаптовані під норми української мови напочатку ХХ ст. («співробітництво», «оточуюче людину середовище»), порушення норм лексичної сполучуваності («здійснювати зусилля», «амбітні

зусилля»), порушення правил відмінювання («під час посиленні»), пунктуаційні помилки, порушення правил чергування у-в на початку речень тощо.

Говорячи про перекладацький аспект українського перекладу, нами були зафіксовані випадки буквального перекладу, що призводив до спотворення сенсу повідомлення («співробітництво кліматичних дій»); втрата відтінків значення, що призвела до неповної передачі смислового наповнення (наприклад, втрата зобов'язувального характеру виразів фр. *il incombe à toutes les Parties* та англ. *all Parties are to*; «діяльність зі зміни клімату» – відсутність заклику до боротьби зі змінами клімату), або ж застосування маловживаних словосполучень замість тих, які вже увійшли до вжитку («адаптаційна діяльність» замість «заходи з адаптації»).

Під час аналізу доцільності перекладацьких трансформацій, застосованих під час перекладу термінів екологічної тематики, ми дійшли висновку, що найпоширенішими є перш за все калькування та пошук лексичного еквівалента, а також транскодування, компресія, декомпресія, інверсія тощо. Прийом рекатегоризації є дуже поширеним під час зіставлення французького та українського перекладів.

ВИСНОВКИ

Стрімке зростання глобальної температури на Землі є каталізатором до підписання дедалі більшої кількості міжнародних правових зобов'язань у сфері протидії кліматичній кризі та пом'якшенні її наслідків. Із розвитком екологічного законодавства актуалізується потреба у перекладі міжнародних договорів екологічного спрямування для їх впровадження на національному рівні. З огляду на давність окремих перекладів і стрімкий розвиток екологічної термінології, постає необхідність перегляду чинних перекладів таких нормативно-правових актів.

У теоретичному розділі було надано визначення міжнародного договору, розглянуто різні його найменування, структуру, класифікації. Ми також дослідили порядок підписання фундаментальних глобальних домовленостей у сфері екологічної політики та з'ясували, що найуживанішими найменуваннями для позначення правових механізмів цієї галузі є конвенція, протокол, угода та поправка.

Також, ми прослідкували зміну мов дипломатичних угод, починаючи з латини, французької, англійської та завершуючи багатомовністю перекладів у межах таких міжнародних організацій, як ООН та ЄС. Ми дійшли висновку, що сучасні переклади здійснюються із застосуванням термінологічних баз та систем машинного перекладу, які забезпечують не тільки точність, а й швидкість відтворення інформації. Перспективним залишається застосування штучного інтелекту.

Дослідження показало, що у вирішенні кліматичної кризи особливу роль відіграють найрозвиненіші країни світу, на які, згідно з принципом *«спільної, але диференційованої відповідальності»*, покладається основний тягар зобов'язань щодо пом'якшення наслідків зміни клімату та надання підтримки країнам, що розвиваються.

Практична частина нашої роботи була присвячена дослідженню текстам офіційного українського перекладу Паризької угоди 2015 року та Віденської конвенції про охорону озонного шару 1985 року.

В першу чергу ми дослідили процес формування фразеології офіційно-ділового стилю української мови та вплив російської канцелярської мови на його становлення. Спираючись на праці С.В. Шевчук, С. Й. Караванського, В.Т. Бусела, ми зафіксували випадки стилістичних та лексико-граматичних невідповідностей чинним мовним нормам. Для надання власних варіантів перекладів вибіркових частин були взяті до уваги також їх англійський та французький оригінали.

У результаті здійсненого аналізу було виявлено п'ять категорій характерних помилок. Найбільшу групу становлять кальки з російської мови – 26% (морфемне адаптування російських слів під норми української мови під час укладання словників української ділової мови напочатку у 1920-х рр.); 18% складають кальковані канцеляризми, які негативно позначалися на стилістичній якості українського тексту; 17% займають порушення лексичної сполучуваності, що не відповідають типовому слововжитку; ще 10% припало на граматичні похибки (переважно неправильне відмінювання іменників та порушення чергування у-в); 9% становлять пунктуаційні помилки. У процесі аналізу також були зафіксовані приклади неточностей у перекладі, що зумовлювали появу нечітких або стилістично недоречних формулювань українською мовою. Зокрема, до таких належать випадки буквального перекладу (12%) та неповної передачі модальності дієслів (8%).

Ще одним аспектом дослідження цих двох договорів було складання термінологічної бази термінів та кліше. Глосарій термінів охоплює 50 лексичних одиниць, з них 25 є власне термінами екологічного спрямування, ще 25 – універсальні терміни загального характеру, а також 27 одиниць клішованих виразів типових для мови міжнародно-правових документів.

У межах аналізу їх перекладу з англійської та французької мов українською були визначені найпоширеніші типи перекладацьких трансформацій. Було встановлено, що новоутворені терміни, що містили опрацьовані нами Паризька угода та Віденська конвенція про охорону озонного шару, найчастіше перекладаються за допомогою пошуку лексичного еквівалента

в цільовій мові перекладу. Відсоткові співвідношення частотності вживання тієї чи іншої перекладацької трансформації становлять: 40% – за допомогою лексичного еквівалента, 26% – калькуванням, 12% – адаптативним транскодуванням, 8% – рекатегоризацією, 6% – шляхом підбору варіативного відповідника, 4% – інверсією, 2% – прийомом декомпресії, 2% – компресією.

Сформульований глосарій кліше дозволив нам переконатися, що більшість з них були перекладені зі збереженням граматичних категорій і лише 6 прикладів з 27 були відтворені шляхом рекатегоризації.

В результаті виконаних нами завдань було підтверджено, що ефективний переклад міжнародно-правових документів у сфері протидії змінам клімату потребує глибокого розуміння термінологічної специфіки, стилістичних особливостей офіційно-ділового мовлення, а також постійного оновлення перекладу відповідно до сучасних мовних норм. Проведений аналіз трансформацій та типових помилок в українському перекладі Паризької угоди та Віденської конвенції не лише засвідчив потребу в редагуванні окремих положень, але й продемонстрував широкі перспективи для вдосконалення екологічного перекладу, уніфікації термінології та підвищення якості фахового мовлення в цій сфері.

RÉSUMÉ

Le dérèglement climatique est l'un des plus grands défis auxquels l'humanité est actuellement confrontée. Des organisations mondiales ainsi que des réglementations internationales jouent un rôle crucial dans la résolution de ce problème, en établissant les obligations des pays et en façonnant leurs politiques climatiques. En Ukraine, la crise climatique mondiale est exacerbée par les dommages climatiques causés par la Fédération de Russie, ce qui favorise le développement d'un intérêt accru pour les accords environnementaux internationaux et contribue à l'enrichissement continu de leur corpus et de leur cadre terminologique.

L'**actualité** de notre mémoire s'explique par le développement actif de la législation environnementale ukrainienne en réponse à ces défis. Compte tenu de l'importance d'une traduction exacte et conforme aux normes pour assurer la mise en œuvre efficace des engagements internationaux au niveau national, il est particulièrement important de revoir et d'actualiser les traductions existantes des textes juridiques internationaux dans le domaine de l'environnement et du changement climatique, ainsi que de développer une base terminologique unifiée pour garantir la cohérence des traductions futures des textes relatifs à la politique climatique.

C'est pourquoi le présent travail touche la question des particularités des traductions en ukrainien de l'Accord de Paris et de la Convention de Vienne sur la protection de la couche d'ozone.

L'analyse comparative de la traduction officielle ukrainienne des textes entiers de deux traités internationaux fondamentaux dans le domaine de la lutte contre la crise climatique avec les textes authentiques en anglais et en français, ainsi que la création d'un glossaire trilingue constituent **la nouveauté** de ce travail.

Le chapitre **théorique** du travail s'appuie sur les ouvrages des savants comme N.E. Kashchyshina, O.V. Shevtsova, T.H. Faychuk, O.S. Boyarchuk sur la formation du style officiel de la langue ukrainienne et les particularités de la traduction de documents internationaux en ukrainien ; les manuels de langue ukrainienne à usage professionnel de S.V. Shevchuk ; des travaux de N.M. Ababilova, V.L. Bilokaminska,

Y.I. Kaminskyi et d'autres sur les méthodes de traduction de termes en ukrainien, ainsi que de O.L. Tamarkina sur la traduction de termes environnementaux.

L'objectif de notre recherche est d'identifier les incohérences lexicales, grammaticales et stylistiques entre la traduction ukrainienne de l'Accord de Paris et de la Convention de Vienne et les normes linguistiques ukrainiennes en vigueur, ainsi que de distinguer les équivalents anglais, français et ukrainiens au niveau des clichés et des termes établis.

Pour atteindre cet objectif, un certain nombre de **tâches** ont été effectuées, à savoir:

- identifier les caractéristiques de composition des traités internationaux sur le changement climatique, leur objectif et les tendances actuelles en matière de traduction ;
- identifier et analyser les caractéristiques stylistiques et les inexactitudes lexicales et grammaticales des traductions ukrainiennes de l'Accord de Paris et de la Convention de Vienne pour la protection de la couche d'ozone ;
- compiler un glossaire des équivalents lexicaux anglais, français et ukrainiens les plus courants sur la base des traités sélectionnés, en analysant les transformations de traduction les plus courantes utilisées dans leur traduction en ukrainien.

L'objet de l'étude porte sur les structures stylistiques, lexicales et grammaticales de l'original et des traductions ukrainiennes des textes de l'Accord de Paris et de la Convention de Vienne.

Le matériel de recherche est l'original de l'Accord de Paris et de la Convention de Vienne en anglais, français et ukrainien. Le volume total du corpus de recherche est de 115 pages de l'original et de 31 pages de la traduction ukrainienne.

La structure du travail comprend une introduction, deux chapitres (théorique et pratique) et de conclusions pour chaque chapitre, de conclusions générales, d'une liste de références (67 éléments), d'une liste de sources de recherche (6 éléments) et d'annexes.

La première partie de l'étude porte sur les traités internationaux, leurs objectifs, fondements juridiques, types d'intitulés, notamment dans le domaine de la politique environnementale. Nous avons constaté que les dénominations les plus fréquemment utilisés pour désigner les mécanismes juridiques dans ce domaine sont la convention, le protocole, l'accord et l'amendement. Nous avons également suivi l'évolution des langues des accords diplomatiques, ainsi que des méthodes actuelles de traduction utilisées par l'ONU et l'UE, notamment à travers des systèmes de traduction automatique. **La deuxième partie** a été consacrée à l'étude des textes de la traduction officielle ukrainienne de l'Accord de Paris de 2015 et de la Convention de Vienne de 1985 pour la protection de la couche d'ozone, principalement aux cas d'incohérences stylistiques, lexicales et grammaticales avec les normes linguistiques en vigueur. En retraçant le processus de formation de la phraséologie du style commercial officiel de la langue ukrainienne et l'influence de la langue de bureau russe sur sa formation, nous avons établi cinq catégories d'erreurs de traduction typiques. Le groupe le plus important comprend des calques de la langue russe, notamment l'emploi de cléricalismes russes, ainsi que des violations de la compatibilité lexicale, des règles de déclinaison, d'euphonie et des erreurs de ponctuation. En outre, nous avons identifié des principales moyens de traduction utilisées pour traduire des termes environnementaux et des clichés des traités de l'anglais et du français vers l'ukrainien et compilé un glossaire trilingue. Nous avons constaté que des termes nouvellement formés sont le plus souvent traduits en recherchant un équivalent lexical dans la langue cible. Parmi les autres procédés employés figurent les calques, le transcodage adaptatif, la sélection d'une correspondance variable, la compression, la décompression, l'inversion et la recatégorisation.

En conclusion, nous sommes parvenus à fournir des recommandations pour améliorer des traductions des deux traités en question et à élaborer une base terminologique unifiée des concepts environnementaux dans le domaine de l'atténuation du changement climatique.

Ainsi, **la valeur pratique** de ce travail réside dans la possibilité d'utiliser les recommandations formulées ainsi que le glossaire des termes et des expressions figées

en vue d'améliorer les traductions ukrainiennes existantes des traités internationaux dans le domaine du droit de l'environnement.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Абабілова Н.М., Білокамінська В.Л. Особливості перекладу термінів українською мовою. Молодий вчений. 2015. №2. С. 126-128
2. Баймуратов М. О. Міжнародне публічне право : підручник. Харків : Одісей, 2008. 704 с.
3. Боярчук О.С. Вплив російської мови на формування лексики офіційно-ділового стилю української мови початку ХХ століття. *Наукові записки Національного університету "Острозька академія"*. Серія: Філологічна. Вип. 20. 2011. с. 17-24
4. Боярчук О. С. З історії лексики української ділової мови (довіреність, доручення). *Лексикографічний бюлетень: збірник наук. праць / Відпов. ред. к. філол. н. І. С. Гнатюк*. Вип. 20. Київ: Видавничий дім Дмитра Бураго, 2011. 270 с.
5. Бусел В. Т. Великий тлумачний словник української мови. Київ; Ірпінь: ВТФ "Перун", 2005. 1728 с.
6. Віденська конвенція про права міжнародних договорів. Ратифікована Україною 14 травня 1986 року. Підстава — Закон Української РСР № 9883-ХІ. *Відомості Верховної Ради УРСР*. 1986. № 47. С. 913.
7. Всесвітній фонд природи WWF. Відновлені заплави здатні поглинати вуглець: дослідження WWF доводить їхню критичну роль у пом'якшенні наслідків зміни клімату. 2025. URL : <https://wwf.ua/?17043941/Vidnovleni-zaplavy-zdatni-pohlynaty-vuhlets-doslidzhennia-WWF>
8. Дорошенко М., Станиславський М., Страшкевич В. Російсько-український словник ділової мови. Київ: Держ. вид-во України, 1930, с. 254
9. Екодія. Переговори про зміну клімату, глобальне потепління та роль України. 2018. URL : <https://ecoaction.org.ua/perehovory-pro-zminu-klimatu.html>
10. Екодія. Політика проти клімату: як країни домовилися рятувати світ і підписали Паризьку угоду. 2019. URL : <https://ecoaction.org.ua/polityka-vs-zmina-klimatu.html>

11. Екодія. Росія має сплатити за кліматичні збитки від війни в Україні, які зараз оцінюють в понад 42 мільярди доларів. 2025. URL: <https://ecoaction.org.ua/rosiia-maie-splatyty-klimatychni-zbytky-vijny-v-ukraini.html?utm>
12. Європейський Зелений Курс. 2019. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/HTML/?uri=CELEX:52019DC0640&from=ET>
13. Іванюта С. П., Коломієць О. О., Малиновська О. А., Якушенко Л. М. Зміна клімату: наслідки та заходи адаптації: аналітична доповідь / за ред. С. П. Іванюти. Київ: НІСД, 2020. 110 с.
14. Кабінет Міністрів України. Національна доповідь про цілі сталого розвитку України. Київ, 2017. URL : <https://www.kmu.gov.ua/storage/app/sites/1/natsionalna-dopovid-csr-Ukrainy.pdf>
15. Камінський Ю. І. Декомпресемна асиметрія англійських та українських мовленнєвих знаків / Ю. І. Камінський. – Вісник СумДУ: Серія Філологія. – №1, 2008. – с. 30-34
16. Карабан В. І. Переклад англійської та наукової і технічної літератури. Вінниця: Нова книга. 2015. 577 с.
17. Караванський С. Й. Ідіотизми сталінської ярижки у державній мові України. Львів : БаК, 2016. 224 с.
18. Караванський С. Й. Російсько-український словник складної лексики. 3-те вид., доповн. і випр. Львів: Бак, 2016. 608 с.
19. Караванський С. Й. Секрети української мови. Київ, 1994. 150 с.
20. Кащишин Н.Є. Особливості дипломатичної мови: історія і сьогодення. URL : <http://everest-center.com/blog/osoblivosti-diplomatichnoyi-movi-istoriya-i-sogodennya>
21. Кащишин Н.Є. Стиль текстів дипломатичних документів як поєднання стилів. Наукові записки Національного університету “Острозька академія”. Серія: Філологічна, 44, 2014. с. 120-124

22. Крамар Н.А. Термінологія зміни клімату: англо-український словник. Київ: ТОВ «ЕДЕЛЬВЕЙС», 2025. 108 с.
23. Монреальський протокол : брошура. Програма розвитку ООН. URL: <https://www.undp.org/sites/g/files/zskgke326/files/migration/ua/brochure-about-Montreal-Protocol.pdf>
24. Міжнародне право: навч. посібник / за ред.: М. В. Буроменського. Київ: Юрінком Інтер, 2006. 336 с.
25. Пономарів О. Д. Стилїстика сучасної української мови : підручник. . 3-тє вид., перероб. і доповн. Тернопіль: Навчальна книга Богдан, 2000.
26. Протокол про сталий транспорт до Рамкової конвенції про охорону та сталий розвиток Карпат. Ратифікація Україною від 16.03.2016, підстава — Закон України № 10а-VIII. *Офіційний вісник України*. 2016. № 29. С. 68–76.
27. Рамкова конвенція ООН з питань зміни клімату. Ратифікація Україною Законом № 435/96-ВР від 29.10.96, *Відомості Верховної Ради*. 1996. № 50, ст. 277. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_044#Text
28. Резанова М. В. Додавання та опис як основні прийоми методу декомпресії. *Сучасні філологічні дослідження та навчання іноземної мови в контексті міжкультурної комунікації: збірник наукових праць / за заг. редакцією В.В. Жуковської, О.А. Черниш*. Київ : Центр учбової літератури, 2015. с. 354 – 359.
29. Сердюченко Н. Міжнародні угоди з питань зміну клімату. *Світогляд*. 2008. № 1. С. 32–35. URL : <https://www.mao.kiev.ua/biblio/jscans/svitogliad/svit-2008-09-1/svit-2008-09-1-32-serdyuchenko.pdf>
30. Тамаркіна О. Л. Особливості перекладу термінів екологічного дискурсу студентами немовних спеціальностей. *Актуальні питання гуманітарних наук: міжвузівський збірник наукових праць молодих вчених Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка*, № 55(3), 2022. с. 148–152.

31. Тихомирова Є. Ландшафт дезінформації щодо зміни клімату: деніалітський ракурс. *Суспільні комунікації та мовні універсалиї*, 2(19), с. 102–122.
32. Угода про вільну торгівлю між Україною та Канадою. Ратифікація Україною від 10.04.2024, підстава — 3627-IX. *Відомості Верховної Ради України*. 2024. № 23–28. Ст. 201.
33. Угода про співробітництво у сфері готовності та реагування на забруднення нафтою в Арктиці. *Офіційне видання Ради Арктики*. 2013. URL: <https://oarchive.arctic-council.org/server/api/core/bitstreams/79aaaf52-c892-448f-9556-936629efba2d/content>
34. Угода про цифрову торгівлю між Україною та Сполученим Королівством Великої Британії і Північної Ірландії. Ратифікація Україною від 24.04.2024, підстава — 3653-IX. *Відомості Верховної Ради України*. 2024. № 29. Ст. 207.
35. Файчук Т.Г. Лексико-граматичні особливості перекладу Конвенції про права людини українською мовою. *Обрії друкарства*. 2019. с. 175-186
36. Файчук Т.Г. Особливості редагування перекладу міжнародних договорів українською мовою. *Поліграфія і видавнича справа* : наук.-техн. зб. Львів, 2019. с. 141–153.
37. Шевцова О.В. Функціонально-ієрархічна теорія еквівалентності. *Мова та культура*: науковий журнал. Вип. 15, т. 2. Київ: Видавничий дім Дмитра Бураго, 2012. с.354-359
38. Шевчук С.В. Українське ділове мовлення: навчальний посібник. 6-те вид., випр. і допов. - К.: Алерта, 2008. 301 с.
39. Centre québécois du droit de l'environnement. Les accords internationaux sur les changements climatiques. 2020. URL : <https://cqde.org/fr/sinformer-nouvelle/changements-climatiques/les-accords-internationaux-sur-les-changements-climatiques/>

- 40.Chancel Lucas, Mohren Cornelia, Bothe Philipp, Semieniuk Gregor. Climate change and the global distribution of wealth. *Nature Climate Change*. 2025. Vol. 15. P. 364–374. URL:<https://www.nature.com/articles/s41558-025-02268-3>
- 41.Climate Action Tracker. Emissions pathways to 2100. 2014. URL: <https://climateactiontracker.org/global/temperatures/>
- 42.EU Neighbours east. COP29 та зміна клімату: відповіді на поширені запитання. URL: <https://euneighbourseast.eu/uk/news/explainers/cop29-ta-zmina-klimatu-vidpovidi-na-poshyrenni-zapytannya/>
- 43.Fontenelle Thierry. La traduction au sein des institutions européennes. 2016. URL: <https://shs.cairn.info/revue-francaise-de-linguistique-appliquee-2016-1-page-53?lang=fr>
- 44.Guivarch Céline, Taconet Nicolas, Méjean Aurélie. Linking climate and inequality. *Finance and development magazine*. 2021. URL: <https://www.imf.org/en/Publications/fandd/issues/2021/09/climate-change-and-inequality-guivarch-mejean-taconet>
- 45.Monthly climate bulletin. *Copernicus (C3S)*. 2024. URL: <https://climate.copernicus.eu/2024-track-be-first-year-exceed-15oc-above-pre-industrial-average>
- 46.Shaw N. Malcolm. International law. 6th ed. Cambridge: Cambridge University Press, 2008. 1542 p. URL : https://students.aiu.edu/submissions/profiles/resources/onlineBook/Z5x5F8_0521728142_052189929X.pdf
- 47.Sorgi Gregorio. The EU gives more power to AI translation. 2023. URL: <https://www.politico.eu/article/ai-technology-eu-commission-parliament-gives-more-power-to-ai-translation-machines/?utm>
- 48.United Nations Climate Change. Conference of the Parties (COP). URL: <https://unfccc.int/process/bodies/supreme-bodies/conference-of-the-parties-cop>

СПИСОК ДЖЕРЕЛ ДОСЛІДЖЕННЯ

49. Паризька угода. Ратифікація Україною від 14.07.2016, підстава — 1469-VIII. *Офіційний вісник України*. 2016. № 61. С. 59–72.
50. Віденська конвенція про охорону озонного шару. Ратифікація Україною від 18.09.1986, підстава — Постанова Президії Верховної Ради УРСР № 3436-XI. *Відомості Верховної Ради УРСР*. 1986. № 44. С. 772.
51. Paris Agreement. Adopted in Paris on 12 December 2015. *United Nations Treaty Series*, Registration №. I-54113, 27 p.
52. Accord de Paris. Adopté à Paris le 12 décembre 2015. *Nations Unies – Recueil des Traités*, vol. 54113, 39 pp.
53. Vienna Convention for the Protection of the Ozone Layer. Adopted on 22 March 1985. *United Nations Treaty Series*, vol. 1513, pp. 293–324.
54. Convention de Vienne pour la protection de la couche d’ozone. Adoptée le 22 mars 1985. *Recueil des Traités des Nations Unies*, vol. 1513, p. 323.

ДОДАТКИ

Додаток 1. Глосарій термінів

№	English (EN)	Français (FR)	Українська (UK)
1	adaptation	adaptation (<i>f</i>)	адаптація
2	adaptation actions	mesures (<i>f</i>) d'adaptation, l'action (<i>f</i>) pour l'adaptation	заходи з адаптації
3	climate action	l'action climatique (<i>f</i>)	протидія змінам клімату
4	capacity-building	renforcement (<i>m</i>) des capacités	розбудова потенціалу
5	climate change	changements (<i>m</i>) climatiques	зміна клімату
5	climate justice	justice (<i>f</i>) climatique	кліматична справедливість
6	convention	convention (<i>f</i>)	конвенція
7	cooperation	coopération (<i>f</i>)	співробітництво
8	developed country parties	pays (<i>m</i>) développés parties	сторони – розвинені країни
9	developing country parties	pays (<i>m</i>) en développement parties	сторони – країни, що розвиваються
10	small island developing states (sids)	petits états (<i>m</i>) insulaires en développement	малі острівні держави, що розвиваються
11	least developed countries (ldcs)	pays (<i>m</i>) les moins avancés	найменш розвинені країни
12	efforts	efforts (<i>m</i>)	заходи, зусилля
13	anthropogenic emissions	émissions (<i>f</i>) anthropiques	антропогенні викиди
14	emission reduction	réduction (<i>f</i>) des émissions	скорочення викидів

15	enhanced transparency framework	cadre (<i>m</i>) de transparence renforcé	посилена система прозорості
16	financial flows	flux (<i>m</i>) financiers	фінансові потоки
17	global stocktake	bilan (<i>m</i>) mondial	глобальне підбиття підсумків
18	greenhouse gas (GHG)	gaz (<i>m</i>) à effet de serre	парниковий газ
19	implementation	mise (<i>f</i>) en œuvre	реалізація
20	loss and damage	pertes et préjudices (<i>f</i>)	втрати і збитки
21	low GHG emissions development	développement (<i>m</i>) à faible émission de gaz à effet de serre	низьковуглецевий розвиток
22	mitigation	atténuation (<i>f</i>)	пом'якшення
23	nationally determined contribution (ndc)	contribution (<i>f</i>) déterminée au niveau national	національно визначений внесок
24	Party / Parties	Partie / Parties (<i>f</i>)	Сторона / Сторони
25	poverty eradication	lutte (<i>f</i>) contre la pauvreté	викорінення бідності
26	reservoir	réservoir (<i>m</i>)	накопичувач
27	resilience	résilience (<i>f</i>)	опірність
28	greenhouse gas sinks	les puits (<i>m</i>) de gaz à effet de serre	поглиначі парникових газів
29	support	appui; soutien (<i>m</i>)	підтримка
30	sustainable development	développement durable (<i>m</i>)	сталий розвиток
31	technology transfer	transfert (<i>m</i>) de technologie	передача технологій
32	transparency	transparence (<i>f</i>)	прозорість

33	United Nations Framework Convention on Climate Change	Convention-cadre (<i>f</i>) des Nations Unies sur les changements climatiques (<i>f</i>)	Рамкова Конвенція Організації Об'єднаних Націй про зміну клімату
34	Conference of the Parties	Conférence (<i>f</i>) des Parties	Конференція Сторін
35	environment	environnement (<i>m</i>)	довкілля, навколишнє середовище
36	ozone layer	couche d'ozone (<i>f</i>)	озоновий шар
36	provisions	dispositions (<i>f</i>)	положення
37	meetings of the Parties	réunions des Parties (<i>f</i>)	засідання Сторін
38	protocol	protocole (<i>m</i>)	протокол
39	amendments	amendements (<i>m</i>)	поправки
40	ratification	ratification (<i>f</i>)	ратифікація
41	entry into force	entrée en vigueur (<i>f</i>)	набрання чинності
42	depository	dépositaire (<i>m</i>)	депозитарій
43	signature	signature (<i>f</i>)	підписання
44	accession	adhésion (<i>f</i>)	приєднання
45	international law	droit (<i>m</i>) international	міжнародне право
46	environmental policies	politiques (<i>f</i>) environnementales	екологічна політика
47	responsibilities	responsabilités (<i>f</i>)	зобов'язання
48	conservation	conservation (<i>f</i>)	збереження
49	ecosystem	écosystème (<i>f</i>)	екосистема
50	environmental integrity	intégrité environnementale (<i>f</i>)	екологічна цілісність

Додаток 2. Глосарій кліше

№	English (EN)	Français (FR)	Українська (UK)
1	In pursuit of	Soucieuses d'atteindre	прагнучи до мети
2	Recognizing	Reconnaissant	визначаючи
3	Have agreed as follows:	Sont convenues de ce qui suit :	домовилися про таке:
4	Affirming their commitment	Réaffirmant leur engagement	підтверджують свою відданість
5	Taking into account	Tenant compte de	беручи до уваги
6	Bearing in mind	Gardant à l'esprit	з огляду на
7	In accordance with	Conformément à	відповідно до
8	In the context of	Dans le cadre de	у рамках
9	With a view to	En vue de	з метою
10	Subject to	Sous réserve de	за умови
11	Based on	Fondé sur	на основі
12	Including	Y compris	включаючи
13	As appropriate	Selon qu'il conviendra	у разі необхідності
14	Shall promote	Favorisent	сприяють
15	Shall enhance	Renforcent	зміцнюють / підсилюють
16	Shall be provided	Sont fournies	надається
17	Shall submit	Présentent	подається
18	Are encouraged to	Sont encouragées à	заохочуються до
19	Are invited to	Sont invitées à	запрошуються до
20	Shall cooperate	Coopèrent	співпрацюють
21	Establish	Établissent	встановлюють
22	Shall take into account	Preennent en compte	враховують

23	Reaffirming	Réaffirmant	знову підтверджуючи
24	Noting	Notant	зазначаючи
25	Acknowledging	Reconnaissant	усвідомлюючи
26	Striving to	S'efforçant de	намагаючись
27	To the extent possible	Dans toute la mesure possible	у тій мірі, у якій можливо